

LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES TIESAS KOLĒGIJA

Jura Alunāna iela 1, Rīga, LV 1010

Tālrunis: 67830735, 67210274 Fakss: 67830770
e-mail: tiesa@satv.tiesa.gov.lv

LĒMUMS PAR LIETAS IEROSINĀŠANU

Rīgā

2022. gada 31. janvārī

Satversmes tiesas 1. kolēģija šādā sastāvā: kolēģijas priekšsēdētāja Sanita Osipova, tiesneši Gunārs Kusiņš un Daiga Rezevska,
kolēģijas sēdē izskatījusi Satversmes tiesā saņemto Žanetes Aščukas (turpmāk – Pieteikuma iesniedzēja) pieteikumu par lietas ierosināšanu (pieteikums Nr. 1/2022),

konstatēja:

1. No pieteikuma izriet, ka Pieteikuma iesniedzēja lūdz Satversmes tiesu atzīt:

1.1. likuma „Par atjaunotā Latvijas Republikas 1937. gada Civillikuma ievada, mantojuma tiesību un lietu tiesību daļas spēkā stāšanās laiku un piemērošanas kārtību” (turpmāk – apstrīdētais likums) 38., 39., 40., 41. pantu un 42. panta pirmo, otro, ceturto, piekto un sesto daļu, ciktāl tie attiecas uz daudzdzīvokļu māju apbūvi un paredz zemes lietošanas tiesības kā reālservitūtu par labu būvei, uz to attiecinot Civillikuma noteikumus par reālservitūtu, kā arī paredz četru procentu zemes lietošanas maksas apmēru no lietošanā esošās zemes kadastrālās vērtības gadā, par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 1., 89., 90., 91. pantam, kā arī 105. panta pirmajam un trešajam teikumam un spēkā neesošu attiecībā uz Pieteikuma iesniedzēju no spēkā stāšanās brīža;

1.2. apstrīdētā likuma 42. panta trešo daļu par neatbilstošu Satversmes 1. pantam un 92. panta pirmajam teikumam un spēkā neesošu attiecībā uz Pieteikuma iesniedzēju no spēkā stāšanās brīža.

2. Apstrīdētā likuma 38. panta pirmā daļa paredz: „Ja būve ir patstāvīgs īpašuma objekts saskaņā ar šā likuma 14. panta pirmās daļas 1., 2., 3. vai 4. punktu, līdz būves apvienošanai vienā īpašumā ar zemi būves īpašniekam uz likuma pamata

ir lietošanas tiesības uz zemi, ciktāl tās nepieciešamas īpašuma tiesību īstenošanai pār būvi. Šāds likumisko lietošanas tiesību aprobežojums ir reālservitūts par labu būvei, kas ir patstāvīgs īpašuma tiesību objekts, un lietošanas tiesībām ir piemērojami Civillikuma noteikumi par reālservitūtu, ciktāl šis likums nenosaka citādi.”

Minētā panta otrā daļa paredz: „Būves īpašniekam uz likuma pamata ir pienākums maksāt lietošanas maksu zemes īpašniekam par zemes lietošanas tiesībām. Likumiskās lietošanas maksas apmērs ir četri procenti no lietošanā esošās zemes kadastrālās vērtības gadā, bet ne mazāks par 50 *euro* gadā. Būves īpašnieks un zemes īpašnieks var rakstveidā vienoties par citu lietošanas maksas apmēru. Šāda vienošanās nesaista nekustamā īpašuma ieguvēju, mainoties būves vai zemes īpašniekam.”

Savukārt šā panta trešā līdz astotā daļa regulē zemes lietošanas maksas samaksas kārtību un ar to saistīto prasījumu noilgumu un kārtību, kādā nosakāma lietošanā esošās zemes platība un robežas.

Apstrīdētā likuma 39. pants ierobežo zemes īpašnieka tiesības rīkoties ar savu īpašumu, ja uz šīs zemes esošās būves īpašniekam ir likumiskās zemes lietošanas tiesības. Zemes īpašniekam liegts ierobežot būves īpašnieka iespējas lietot zemi atbilstoši būves īpašniekam ar likumu piešķirtajām lietošanas tiesībām vai kā citādi viņam kaitēt saistībā ar zemes lietošanas tiesību izmantošanu.

Šā likuma 40. pants paredz, ka likumiskās zemes lietošanas tiesības aptver arī zemes būtiskas daļas un servitūtus, un nosaka tiesības, pienākumus un atbildību būves īpašniekam zemes lietošanas tiesību īstenošanā.

Minētā likuma 41. pants paredz to, kā likumiskās zemes lietošanas tiesības izbeidzas, un būves īpašnieka pienākumu atbrīvot lietošanā esošo zemi no būves blakus lietām, ja vien būves īpašnieks un zemes īpašnieks nevienojas citādi.

Apstrīdētā likuma 42. panta pirmā daļa paredz, ka šā likuma 38., 39., 40. un 41. pants stājas spēkā 2022. gada 1. janvārī.

Atbilstoši apstrīdētā likuma 42. panta trešajai daļai zemes un būves īpašnieka savstarpējo tiesisko attiecību saturu nosakošās vienošanās vai tiesas nolēmumi nav spēkā ar 2023. gada 1. janvāri.

Savukārt apstrīdētā likuma 42. panta otrā, ceturta, piektā un sestā daļa paredz šā likuma 38., 39., 40. un 41. panta piemērošanas kārtību.

3. Atbilstoši Satversmes tiesas likuma 20. panta piektajai daļai, lemjot par to, vai uz saņemtā pieteikuma pamata ir ierosināma lieta, kolēģija izvērtē, vai:

- 1) lieta ir piekritīga Satversmes tiesai;
- 2) iesniedzējs ir tiesīgs iesniegt pieteikumu;

- 3) pieteikums atbilst Satversmes tiesas likuma 18.–19.³ panta prasībām;
- 4) pieteikums nav iesniegts par jau izspriestu prasījumu;
- 5) pieteikumā ietvertais juridiskais pamatojums vai faktisko apstākļu izklāsts pēc būtības nav mainījies salīdzinājumā ar iepriekš iesniegto pieteikumu, par kuru lēmusi kolēģija.

4. Saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. punktu Satversmes tiesa izskata lietas par likuma atbilstību Satversmei. Līdz ar to pieteikumā ietvertais prasījums ir piekritīgs Satversmes tiesai.

5. Saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 17. panta pirmās daļas 11. punktu persona pieteikumu Satversmes tiesā var iesniegt tikai Satversmē noteikto pamattiesību aizskāruma gadījumā.

Līdz ar to Pieteikuma iesniedzēja ir tiesīga iesniegt pieteikumu, ievērojot konstitucionālajai sūdzībai Satversmes tiesas likumā noteiktās prasības.

6. Atbilstoši Satversmes tiesas likuma 19.² panta pirmajai daļai konstitucionālo sūdzību Satversmes tiesai var iesniegt ikviena persona, kura uzskata, ka tai Satversmē noteiktās pamattiesības aizskar tiesību norma, kas neatbilst augstāka juridiska spēka tiesību normai. Savukārt Satversmes tiesas likuma 19.² panta sestās daļas 1. punkts prasa pieteikumā šādu uzskatu pamatot.

Personas pamattiesību aizskārums ir konstatējams, ja: pirmkārt, personai Satversmē ir ietvertas konkrētās pamattiesības; otrkārt, tieši apstrīdētā norma aizskar personai Satversmē ietvertās pamattiesības (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 30. decembra lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2020-08-01 11. punktu*).

No pieteikuma un tam pievienotajiem dokumentiem izriet, ka Pieteikuma iesniedzējai pieder nekustamais īpašums – zemes gabals. Uz zemes gabala atrodies vairākas daudzdzīvokļu mājas ar privatizētiem, citām personām piederošiem dzīvokļiem.

Pēc Pieteikuma iesniedzējas ieskata, zemes lietošanas tiesību kā reālservitūta un zemes lietošanas maksas apmēra noteikšana apstrīdētā likuma 38., 39., 40., 41. un 42. pantā būtiski samazina viņas ienākumus no īpašuma. Papildus šajās normās tiek lietoti citos tiesību aktos neminēti termini un ieviests jauns tiesību institūts – likumiskā lietošanas tiesība, nenosakot šādas tiesības saturu. Turklāt ar šīm normām zemes īpašniekiem dalītā īpašuma gadījumā bez objektīva un saprātīga pamata esot noteikts vienāds zemes lietošanas maksas apmērs, neņemot vērā zemes īpašnieku

atšķirīgos apstākļus, kas izrietot no tā, kādam mērķim uz viņiem piederošā zemes gabala esošā būve tiek izmantota. Vēl jo vairāk – minētās normas neatbilstot Satversmes tiesas judikatūrai par piespiedu dalīto īpašumu. Turklāt ar apstrīdētā likuma 42. panta trešo daļu pretēji *res judicata* principam un tiesiskās palāvības principam tiekot grozīti likumīgā spēkā stājušies tiesas nolēmumi un vienošanās.

6.1. Apstrīdētā likuma 38. panta pirmā un otrā daļa paredz, ka gadījumā, ja uz personai piederoša zemes gabala atrodas citai personai piederoša būve, vispārīgi būves īpašniekam ir lietošanas tiesības uz zemi – reālservitūts par labu būvei –, un pienākums maksāt lietošanas maksu zemes īpašniekam četru procentu apmērā no lietošanā esošās zemes kadastrālās vērtības gadā, bet ne mazāku par 50 *euro* gadā, ja būves īpašnieks un zemes īpašnieks nav vienojušies citādi.

Pieteikumā ir pamatots, ka apstrīdētā likuma 38. panta pirmā un otrā daļa rada Pieteikuma iesniedzējai Satversmes 105. panta pirmajā un trešajā teikumā ietverto pamattiesību aizskārumu, jo ierobežo viņas tiesības rīkoties ar savu īpašumu, kā arī gūt no tā vēlamo peļņu. Pieteikumā arī norādīts, ka šāds pamattiesību aizskārumš nav samērīgs un neatbilst Satversmes 89., 90. un 91. pantam, kā arī pārkāpj Satversmes 1. pantā ietverto tiesiskās palāvības principu.

Līdz ar to pieteikums daļā par apstrīdētā likuma 38. panta pirmās un otrās daļas atbilstību Satversmes 1., 89., 90., 91. pantam, kā arī 105. panta pirmajam un trešajam teikumam atbilst Satversmes tiesas likuma 19.² panta pirmajā daļā un sestās daļas 1. punktā noteiktajām prasībām.

6.2. Atbilstoši apstrīdētā likuma 42. panta trešajai daļai zemes un būves īpašnieka savstarpējo tiesisko attiecību saturu nosakošās vienošanās vai tiesas nolēmumi nav spēkā ar 2023. gada 1. janvāri.

Pieteikumā ir sniegts Pieteikuma iesniedzējas viedoklis par Satversmes 1. pantā ietvertā tiesiskās palāvības principa un Satversmes 92. panta pirmajā teikumā ietvertā *res judicata* principa pārkāpumu saistībā ar to, ka ar apstrīdētā likuma 42. panta trešo daļu tiek noteikts, kāda būs apstrīdētā likuma 38., 39., 40. un 41. panta iedarbība uz jau ievadītām zemes un būves īpašnieka tiesiskajām attiecībām, kuru saturu nosaka vienošanās vai tiesas nolēmums, proti, šīs vienošanās vai tiesas nolēmumi no 2023. gada 1. janvāra zaudēs spēku.

Līdz ar to pieteikums daļā par apstrīdētā likuma 42. panta trešās daļas atbilstību Satversmes 1. pantam un 92. panta pirmajam teikumam atbilst Satversmes tiesas likuma 19.² panta pirmajā daļā un sestās daļas 1. punktā noteiktajām prasībām.

6.3. Apstrīdētā likuma 38. panta trešā līdz astotā daļa regulē zemes lietošanas maksas samaksas kārtību, ar to saistīto prasījumu noilgumu un kārtību, kādā

nosakāma lietošanā esošās zemes platība un robežas, kā arī paredz pilnvarojumu Ministru kabinetam. Šā likuma 39. pants liedz ierobežot būves īpašnieka iespējas lietot zemi atbilstoši būves īpašniekam ar likumu piešķirtajām lietošanas tiesībām vai kā citādi viņam kaitēt saistībā ar zemes lietošanas tiesību izmantošanu. Minētā likuma 40. pants paredz, ka likumiskās zemes lietošanas tiesības aptver arī zemes būtiskas daļas un servitūtus, un nosaka tiesības, pienākumus un atbildību būves īpašniekam zemes lietošanas tiesību īstenošanā. Apstrīdētā likuma 41. pants paredz to, kādos gadījumos izbeidzas likumiskās zemes lietošanas tiesības, un būves īpašnieka pienākumu atbrīvot lietošanā esošo zemi no būves blakus lietām, ja vien būves īpašnieks un zemes īpašnieks nevienojas citādi. Savukārt šā likuma 42. panta pirmā, otrā, ceturtnā, piektā un sestā daļa paredz minētā likuma 38., 39., 40. un 41. panta spēkā stāšanās laiku un piemērošanas kārtību.

No pieteikuma izriet, ka Pieteikuma iesniedzēja apstrīd šīs normas, jo tās regulē zemes lietošanas tiesību institūtu. Tā kā neesot konkretizēts šā institūta saturs, attiecīgais regulējums neesot skaidrs. Taču pieteikumā nav sniegts pamatojums tam, kā katra no šīm normām tieši Pieteikuma iesniedzējai rada Satversmē ietvertu pamattiesību aizskārumu. Pieteikumā nav pamatots, vai un kādas šajās likuma normās ietvertas tieši viņai paredzētas tiesības un pienākumi ir neskaidri.

Tāpat pieteikums daļā par apstrīdētā likuma 38. panta trešās līdz astotās daļas, 39., 40., 41. panta un 42. panta pirmās, otrās, ceturtnās, piektās un sestās daļas atbilstību Satversmes 1., 89., 90., 91. pantam, kā arī 105. panta pirmajam un trešajam teikumam neatbilst Satversmes tiesas likuma 19.² panta pirmajā daļā un sestās daļas 1. punktā noteiktajām prasībām.

7. Atbilstoši Satversmes tiesas likuma 19.² panta otrajai daļai persona var iesniegt konstitucionālo sūdzību Satversmes tiesai vienīgi gadījumā, ja viņa ir izmantojusi visas iespējas aizstāvēt savas tiesības ar vispārējiem tiesību aizsardzības līdzekļiem vai arī ja personai šādu iespēju nav.

Apstrīdētā likuma 38. panta pirmā un otrā daļa, kā arī 42. panta trešā daļa ir imperatīvas, skaidri formulētas normas, un Pieteikuma iesniedzēja atrodas šo normu tvērumam tipiskā situācijā. Tādējādi viņai nav iespēju aizstāvēt savas tiesības ar vispārējiem tiesību aizsardzības līdzekļiem.

Satversmes tiesas likuma 19.² panta ceturtnās daļas otrais teikums nosaka: „Ja nav iespēju Satversmē noteiktās pamattiesības aizstāvēt ar vispārējiem tiesību aizsardzības līdzekļiem, konstitucionālo sūdzību (pieteikumu) Satversmes tiesai var iesniegt sešu mēnešu laikā no pamattiesību aizskāruma brīža.”

Konkrētajā gadījumā termiņš konstitucionālās sūdzības iesniegšanai ir skaitāms no apstrīdētā likuma 38. panta pirmās un otrās daļas, kā arī 42. panta trešās daļas spēkā stāšanās dienas. Apstrīdētā likuma 38. panta pirmā un otrā daļa stājas spēkā 2022. gada 1. janvārī, savukārt šā likuma 42. panta trešā daļa – 2021. gada 29. oktobrī. Pieteikums Satversmes tiesā saņemts 2021. gada 31. decembrī. Tādējādi konstitucionālās sūdzības iesniegšanas termiņš ir ievērots.

Līdz ar to pieteikums atbilst Satversmes tiesas likuma 19.² panta otrajā daļā un ceturtnās daļas otrajā teikumā noteiktajām prasībām.

8. Saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 18. panta pirmās daļas 4. punktu pieteikumā ir jānorāda juridiskais pamatojums, proti, jāpamato katras apstrīdētās normas neatbilstība katrai prasījumā Satversmes tiesai norādītajai augstāka juridiska spēka tiesību normai.

8.1. Pieteikuma iesniedzēja lūdz atzīt apstrīdētā likuma 38. panta pirmo un otro daļu par neatbilstošu Satversmes 89. pantam.

Satversmes 89. pants noteic, ka valsts atzīst un aizsargā cilvēka pamattiesības saskaņā ar Satversmi, likumiem un Latvijai saistošiem starptautiskajiem līgumiem. Lūdzot izvērtēt tiesību normas atbilstību šim pantam, pieteikumā ir jāpamato, kādas papildu tiesības vai saistības, kas neietilpst Satversmes pamattiesību normu saturā, attiecībā uz konkrēto situāciju izriet no Satversmes 89. panta. Pieteikumā šāds pamatojums nav sniegts.

Līdz ar to pieteikums daļā par apstrīdētā likuma 38. panta pirmās un otrās daļas atbilstību Satversmes 89. pantam neatbilst Satversmes tiesas likuma 18. panta pirmās daļas 4. punkta prasībām.

8.2. Pieteikuma iesniedzēja lūdz atzīt apstrīdētā likuma 38. panta pirmo un otro daļu par neatbilstošu arī Satversmes 90. pantam.

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka atbilstoši Satversmes 90. pantam valstij ir pienākums radīt mehānismu, kas nodrošina personu informētību par tiesisko regulējumu un tā saturu. Savukārt personai ir subjektīvās publiskās tiesības tikt pienācīgi informētai par tās tiesībām un pienākumiem (*sk. Satversmes tiesas 2019. gada 21. februāra sprieduma lietā Nr. 2018-10-0103 13.1. punktu*). Personas par viņu tiesībām var tikt informētas, izsludinot attiecīgo normatīvo aktu (*sal. sk. Satversmes tiesas 2020. gada 24. septembra sprieduma lietā Nr. 2019-22-01 17. punktu*). Savukārt attiecībā par tiesiskā regulējuma satura skaidrību Satversmes tiesa norādījusi: likumi pēc savas juridiskās dabas ir abstrakti uzvedības priekšraksti, un norma ir atzīstama par neskaidru tikai tad, ja ar interpretācijas palīdzību nav

iespējams noskaidrot tās patieso jēgu (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 24. septembra sprieduma lietā Nr. 2019-22-01 18. punktu*). Turklāt tiesību norma uzskatāma par pietiekami skaidru arī tad, ja personai šīs normas satura noskaidrošanai nepieciešamas specifiskas zināšanas vai atbilstošas konsultācijas, piemēram, juridiskā palīdzība (*sal. sk. Satversmes tiesas 2019. gada 21. februāra sprieduma lietā Nr. 2018-10-0103 18.1. punktu un 2021. gada 19. februāra sprieduma lietā Nr. 2020-23-01 18. punktu*).

Pieteikumā ir vispārīgi norādīts Pieteikuma iesniedzējas viedoklis par to, ka apstrīdētā likuma 38. panta pirmā un otrā daļa nav skaidra, jo tajā esot lietoti jauni un minēti neskaidri tiesību institūti. Tomēr pieteikumā nav pamatots, ka šajās normās ietverta tiesību un pienākumu saturu nebūtu iespējams noskaidrot ar tiesību normas interpretācijas metodēm vai atbilstoši konsultējoties.

Līdz ar to pieteikums daļā par apstrīdētā likuma 38. panta pirmās un otrās daļas atbilstību Satversmes 90. pantam neatbilst Satversmes tiesas likuma 18. panta pirmās daļas 4. punkta prasībām.

9. Pieteikumā ir sniegts lietas faktisko apstākļu izklāsts un juridiskais pamatojums par apstrīdētā likuma 38. panta pirmās un otrās daļas iespējamo neatbilstību Satversmes 1. un 91. pantam, kā arī 105. panta pirmajam un trešajam teikumam. Tāpat pieteikumā ir sniegts lietas faktisko apstākļu izklāsts un juridiskais pamatojums par apstrīdētā likuma 42. panta trešās daļas iespējamo neatbilstību Satversmes 1. pantam un 92. panta pirmajam teikumam.

Pieteikumam ir pievienoti dokumenti, kas nepieciešami lietas apstākļu noskaidrošanai. Tas šajā daļā atbilst arī pārējām Satversmes tiesas likuma 18. un 19.² pantā noteiktajām prasībām.

Ņemot vērā konstatēto un pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 20. pantu, Satversmes tiesas 1. kolēģija

nolēma:

1. Ierosināt Satversmes tiesā lietu „Par likuma „Par atjaunotā Latvijas Republikas 1937. gada Civillikuma ievada, mantojuma tiesību un lietu tiesību daļas spēkā stāšanās laiku un piemērošanas kārtību” 38. panta pirmās un otrās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 91. pantam, kā arī 105. panta pirmajam un trešajam teikumam un likuma „Par atjaunotā Latvijas Republikas 1937. gada Civillikuma ievada, mantojuma tiesību un lietu tiesību daļas spēkā

stāšanās laiku un piemērošanas kārtību” 42. panta trešās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. pantam un 92. panta pirmajam teikumam” pēc Žanetes Aščukas pieteikuma (ieteikums Nr. 1/2022).

2. Uzaicināt institūciju, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – Saeimu – līdz 2022. gada 31. martam iesniegt Satversmes tiesai atbildes rakstu ar lietas faktisko apstākļu izklāstu un juridisko pamatojumu.

3. Atteikties ierosināt lietu par likuma „Par atjaunotā Latvijas Republikas 1937. gada Civillikuma ievada, mantojuma tiesību un lietu tiesību daļas spēkā stāšanās laiku un piemērošanas kārtību” 38. panta pirmās un otrās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 89. un 90. pantam.

4. Atteikties ierosināt lietu par likuma „Par atjaunotā Latvijas Republikas 1937. gada Civillikuma ievada, mantojuma tiesību un lietu tiesību daļas spēkā stāšanās laiku un piemērošanas kārtību” 38. panta trešās līdz astotās daļas, 39., 40., 41. panta un 42. panta pirmās, otrās, ceturtās, piektās un sestās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1., 89., 90., 91. pantam, kā arī 105. panta pirmajam un trešajam teikumam.

Lēmums nav pārsūdzams.

Kolēģijas priekšsēdētāja

Sanita Osipova